

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
«ІНСТИТУТ ЗЕМЛРОБСТВА НААН»

	<p align="center">СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОЛОГІЯ»</p> <p>Рівень вищої освіти – третій (освітньо-науковий) Галузь знань – 20 «Аграрні науки та продовольство» Спеціальність – 201 «Агрономія» Кваліфікація – доктор філософії</p>
Компонент освітньої програми	Вибірковий
Кількість кредитів ЄКТС/загальна кількість годин	8 кредитів ЄКТС / 240 годин
Семестр	1-2-3-4-й
Форма контролю	Залік
Мова викладання	Українська
Мета дисципліни	<p>Метою навчальної дисципліни “Екологія” є надання майбутнім фахівцям науково-теоретичних знань щодо взаємовідносин і взаємодій між живими системами (особинами, популяціями, спільнотами) і навколишнім середовищем, що необхідно для прийняття кваліфікованих і професійних рішень для забезпечення екобезпеки сільськогосподарського виробництва. Навчальний матеріал дисципліни “Екологія” базується на теоретичних положеннях таких фундаментальних дисциплін як “Агроекологія”, “Біологія”, “Загальна мікробіологія і вірусологія”, “Екологія мікроорганізмів”, “Рослинництво”, “Екологія фітоценозів”, “Екологічна біохімія та токсикологія”, що вивчалися на третьому рівні освіти.</p>
Завдання дисципліни	<p>Завданнями навчальної дисципліни є системний виклад основних механізмів біокумуляції, фізико-хімічних процесів протікання сорбції іонів та речовин на біологічних макромолекулах, що дасть змогу визначати критичні точки накопичення токсичних речовин в екологічних нішах та етапах біотехнологічних виробництв. Дисципліна “Екологія” дає цілісне уявлення про механізми існування і виживання живих організмів в умовах навколишнього середовища, механізми формування угруповань живих організмів у природних умовах і в умовах антропогенно-сформованих біогеоценозів.</p>
У результаті вивчення даної дисципліни аспіранти повинні знати:	<ul style="list-style-type: none"> - екологія – визначення, термінологія, завдання, методи вивчення; - проблеми екології, які пов'язані з сільськогосподарським виробництвом; - особливості формування рослинних і мікробних угруповань у природних і штучних екосистемах; - основні закономірності існування у навколишньому середовищі рослин, мікроорганізмів; - типи екологічних взаємовідносин живих організмів; - лімітуючі фізичні та хімічні фактори середовища існування мікроорганізмів та рослин; - типи забруднюючих речовин, їх накопичення у природних і штучних екосистемах; - критичні точки і зони накопичення токсичних і шкідливих речовин в живих біологічних об'єктах і біогеоценозах;

	<ul style="list-style-type: none"> - європейські і вітчизняні нормативні документи, які регулюють границі накопичення шкідливих речовин. Поняття про трансграничні переноси. 															
<p>У результаті вивчення даної дисципліни аспіранти повинні вміти:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - демонструвати глибоке знання передових концептуальних та методологічних основ природничих наук, що дає можливість переосмислити та поглиблювати науку про навколишнє середовище; - володіти понятійно-термінологічним апаратом агроєкології; - знати чинники, що впливають на сталий розвиток агроєкосистем, ґрунтотворні і гідрологічні процеси в екосистемах; - оцінювати вплив природних і антропогенних чинників на екологічний стан агроєкосистем; - оцінювати екологічні ризики на територіях, де організовано сільськогосподарське виробництво. - володіти методологією використання імунних і стійких до шкідливих організмів сортів і гібридів, біологічних препаратів різної природи для захисту й охорони рослин і тварин, а також сільськогосподарської продукції з метою зменшення пестицидного навантаження на навколишнє середовище; - розробляти елементи методології, методів і технологій біологізації й екологізації аграрного виробництва шляхом реалізації системного підходу до організації сільськогосподарських ландшафтів, екологозабезпеченого землекористування; - удосконалювати елементи ресурсозберігаючих агротехнологій, використання органічних, мінеральних та органо-мінеральних добрив, управління процесами обміну речовин і енергії в агроєкосистемах з метою підвищення їх стійкості та продуктивності; - визначати наслідки забруднення на розвиток біоти, продуктивність агроєкосистем, якість води, продукцію рослинництва; - розробляти та застосовувати елементи технологій і регламентів виробництва екологічно безпечної продукції, зокрема за допомогою альтернативних систем землеробства; - розробляти елементи комплексних заходів щодо відновлення екологічної рівноваги в агроландшафтах за зміни земельних відносин, охорони навколишнього середовища, негативних наслідків землекористування, пов'язаних з деградацією ґрунтового покриву, забрудненням водних джерел продуктами ерозії; - розроблення елементів моніторингу стану водних екосистем, поліпшення екологічного стану в басейнах річок методами залуження, лісорозведення тощо, екологічне нормування водних екосистем; - розробляти елементи методології і методів розвитку агроєкологічної політики, створення ефективних методів екологічного контролю, управління, екологічного аудиту, експертизи та маркетингу в сільськогосподарському виробництві; - розробляти елементи ефективних методів екологічного контролю й управління сільськогосподарським виробництвом, методів екологічного аудиту, експертизи та маркетингу в агросфері. 															
<p>Організація навчання</p>	<table border="1"> <thead> <tr> <th data-bbox="478 1933 997 1966">Види занять:</th> <th colspan="2" data-bbox="1005 1933 1495 1966">Форми навчання:</th> </tr> <tr> <td></td> <th data-bbox="1005 1977 1364 2011">очна (денна,вечірня)</th> <th data-bbox="1372 1977 1495 2011">заочна</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="478 2011 997 2045">Лекції</td> <td data-bbox="1005 2011 1364 2045">60</td> <td data-bbox="1372 2011 1495 2045">60</td> </tr> <tr> <td data-bbox="478 2045 997 2078">Практичні заняття</td> <td data-bbox="1005 2045 1364 2078">40</td> <td data-bbox="1372 2045 1495 2078">40</td> </tr> <tr> <td data-bbox="478 2078 997 2112">Самостійна робота</td> <td data-bbox="1005 2078 1364 2112">140</td> <td data-bbox="1372 2078 1495 2112">140</td> </tr> </tbody> </table>	Види занять:	Форми навчання:			очна (денна,вечірня)	заочна	Лекції	60	60	Практичні заняття	40	40	Самостійна робота	140	140
Види занять:	Форми навчання:															
	очна (денна,вечірня)	заочна														
Лекції	60	60														
Практичні заняття	40	40														
Самостійна робота	140	140														

Формат дисципліни	Дисципліна викладається в очному форматі із застосуванням мультимедійних засобів. За необхідності (індивідуальні графіки, дистанційна робота) можуть бути використана платформа Zoom.
Структура курсу	<p style="text-align: center;">Змістовний модуль 1 - ЕКОЛОГІЯ – ВИЗНАЧЕННЯ, ТЕРМІНОЛОГІЯ, ЗАВДАННЯ, МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ</p> <p>Тема 1. Агроекологія як наука про формування збалансованої агросфери. Особливості науки агроекології кінця ХХ - початку ХХІ століть в Україні.</p> <p>Тема 2. Трансформація кількісних і якісних параметрів ґрунтового покриву за умов антропогенного пресингу.</p> <p>Тема 3. Екотоксикологічна характеристика природних вод у сучасних агроландшафтах.</p> <p>Тема 4. Соціальний та екологічний стан сільських сельбищних територій України.</p> <p>Тема 5. Способи оптимізації екологічної ситуації в агроєкосистемах.</p> <p>Тема 6. Моніторинг довкілля: стан проблеми в Україні та країнах Європи.</p> <p style="text-align: center;">Змістовний модуль 2 - ЕКОЛОГІЯ МІКРООРГАНІЗМІВ</p> <p>Тема 1. Значення мікробіологічних процесів у функціонуванні біосфери.</p> <p>Тема 2. Екологічні зв'язки мікроорганізмів: нейтралізм, симбіоз, коменсалізм, мутуалізм, синтрофія, конкуренція.</p> <p>Тема 3. Конкуренція. Щільність популяції. Стратегії виживання мікроорганізмів. Антагонізм, аменсалізм. Паразитизм і хижацтво.</p> <p>Тема 4. Генетично модифіковані мікроорганізми та їх потенційний вплив на біоценоз. Методи генної інженерії. ГМО і ГММО.</p> <p>Тема 5. Мікроорганізми та кругообіг речовин у біосфері.</p> <p>Тема 6. Кругообіг азоту: азотфіксація, амоніфікація, нітрифікація, денітрифікація. Кругообіг фосфору, фосформобілізівні мікроорганізми, механізм їх дії на важкодоступні сполуки фосфору у ґрунтах.</p> <p>Тема 7. Полісахаридсинтезувальні мікроорганізми.</p> <p>Тема 8. Лімітуючі фізичні фактори середовища у мікробних екосистемах.</p> <p>Тема 9. Шляхи забруднення довкілля важкими металами.</p> <p style="text-align: center;">Змістовний модуль 3 - ЕКОЛОГІЯ ФІТОЦЕНОЗІВ</p> <p>Тема 1. Поняття про екологію фітоценозів, їх структуру та значення.</p> <p>Тема 2. Методи дослідження в екології фітоценозів.</p> <p>Тема 3. Екологічні фактори, їхня класифікація, закономірності взаємодії.</p> <p>Тема 4. Життєві форми рослин, їх роль у функціонуванні біогеценозів та їх екологічної оцінки.</p> <p>Тема 5. Взаємовідносини рослин як найсуттєвіша властивість фітоценозів.</p> <p>Тема 6. Динаміка фітоценозів. Типи динаміки.</p> <p>Тема 7. Теоретико-прикладні аспекти використання екологічних принципів у оцінюванні еколого-біологічного та господарського стану фітоценозів.</p> <p style="text-align: center;">Змістовний модуль 4 - АГРОЕКОЛОГІЧНІ УМОВИ ВИРОЩУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР ЗА РІЗНИХ СПОСОБІВ АНТРОПОГЕННОГО ВПЛИВУ НА АГРОФІТОЦЕНОЗ</p> <p>Тема 1. Екологічні проблеми землеробства в Україні та світі. Сучасний стан ріллі в Україні та шляхи ефективного її використання.</p> <p>Тема 2. Шляхи екологізації землеробства в Україні та світі.</p> <p>Тема 3. Екологічні аспекти сучасних систем обробки ґрунту у зональному розрізі.</p> <p>Тема 4. Антропогенний вплив на зміну показників потенційної родючості ґрунту.</p> <p>Тема 5. Трансформація гумусу та біогенних елементів в орному шарі ґрунту залежно від елементів агротехнології.</p> <p>Тема 6. Вплив меліоративних заходів на екологічний стан агрофітоценозів.</p>

Тема 7. Раціональні екологічно обґрунтовані системи захисту посівів сільськогосподарських культур від шкідливих об'єктів.

Тема 8. Екологічні ризики неконтрольованого застосування агрохімікатів у агротехнологіях.

Змістовний модуль 5 - ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ ГРУНТОВОГО ПОКРИВУ ПОЛІССЯ

Тема 1. Забруднення зони Полісся радіонуклідами цезію і стронцію.

Тема 2. Надмірна кислотність ґрунтового покриву.

Тема 3. Надмірні втрати увібраних основ кальцію і магнію внаслідок високої кислотності в ґрунтах.

Тема 4. Негативна роль підвищених доз фізіологічно-кислих добрив.

Тема 5. Меліоративне вапнування як єдиний захід нейтралізації кислотності ґрунтів зони Полісся.

Тема 6. Роль підтримуючого вапнування.

Змістовний модуль 6 - НАУКОВІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Тема 1. Екологічні проблеми сільськогосподарського використання земель.

Тема 2. Характеристика земельного фонду України. Екологічна орнопридатність земель.

Тема 3. Наукові основи організації екологічно безпечного землекористування.

Тема 4. Проектування і впровадження еколого-ландшафтних систем землеробства.

Тема 5. Охорона земель.

Тема 6. Моніторинг земель.

Тема 7. Ґрунтові деградації, їх чинники, наслідки та профілактика.

Тема 8. Еколого-економічна оцінка ефективності системи землекористування.

Змістовний модуль 7 - ЕКОЛОГІЯ ЯК НЕВІДЕМНА ЧАСТИНА ДИСЦИПЛІНИ «АГРОНОМІЯ»

Тема 1. Закони екології та землеробства.

Тема 2. Сучасне екологічне законодавство України.

Тема 3. Сучасна екологічна ситуація в Україні.

Тема 4. Екологічна безпека малих річок України.

Тема 5. Опустелювання і деградація земель в Україні.

Тема 6. Еколого-біосферна концепція відновлюваного земле- і природокористування.

Змістовний модуль 8 - ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Тема 1 Екологічна безпека порушених і забруднених земель нафтогазопромислів.

Тема 2. Еколого-правова база техногенно-порушених і забруднених земель України.

Тема 3. Екологічна безпека водосховищ Дніпровського кадастру.

Тема 4. Екологічна безпека Азовського і Чорного морів.

Тема 5. Екологічна безпека Карпат.

Методи навчання

Під час **лекційного курсу** застосовуються слайдові презентації у програмі Power Point, дискусійне обговорення проблемних питань.

Практичні заняття проводяться у вигляді практикумів з дискусійним обговоренням проблемно-орієнтованих питань.

Самостійна робота передбачає опрацювання додаткових джерел літератури, інформації з інтернет-сайтів, відеоматеріалів.

Політика навчання

Політика, щодо академічної доброчесності: очікується, що письмові есе здобувачів будуть їх оригінальними дослідженнями, розрахунками чи міркуваннями. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій

роботі здобувача (списування, відсутність посилань на використані джерела, фабрикація, фальсифікація, обман) є підставою для її нарахування викладачем.

Політика, щодо відвідування занять: очікується, що здобувачі відвідають усі лекції і практичні заняття курсу. Здобувачі мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. Відпрацювання пропущених занять згідно графіку консультацій викладача. За об'єктивних причин навчання може відбуватися в режимі он-лайн.

Політика, щодо виконання завдань: позитивно оцінюється відповідальність, креативність, старанність здобувача.

Політика оцінювання: засоби та критерії оцінювання прописані в робочій програмі дисципліни, розміщеної на сайті Інституту.